

Als de tijd ons komt halen

Hoe het werken met de dood mijn leven betekenis gaf

Inleiding

Achtentwintig jaar was ik, toen ik Uitvaartverzorgster werd. Ik had nog nooit een overledene gezien, laat staan er één aangeraakt. Ik kan mij dan ook nog goed herinneren toen dat voor het eerst gebeurde. Ik mocht een trouwring afdoen die ooit met veel liefde was aangeschoven. Ik voel nog hoe de kou door mijn handschoenen naar mijn hart reikte. Het was net zoals die keer dat ik voor het eerst een 90-jarige man ontroostbaar zag huilen om het verlies van zijn vrouw.

In de bijna tien jaar dat ik Uitvaartverzorgster was, heb ik vele tranen zien vloeien. Tegelijk heb ik er zelf de nodige gelaten. Van frustratie en onmacht, tot geluk en intense dankbaarheid. Want toen ik begon in dit vak, wist ik zeker dat er geen mooier werk was dan dit. Ik wilde van betekenis zijn, iets essentieels bijdragen in de levens van anderen en onomkeerbaar goeds teweeg brengen. Nooit, zou ik ooit nog iets anders willen doen. Nu snap ik dat het wat voorbarig was om daar zo stellig in te zijn.

Want als er iets is dat dit werk mij heeft geleerd, is dat je de dingen nooit zeker kunt weten. Het leven heeft zijn manier om ons steeds opnieuw weer te verrassen. De dingen lopen zo vaak zo anders dan gedacht of we soms hadden gewild. Alleen de tijd heeft alle antwoorden en het enige dat wij kunnen doen is daar op vertrouwen.

Tijd, zal je merken, is een rode draad door het boek. Zo vaak heb ik gevoeld dat ze me op de hielen zat. Gezien hoe ze mensen tekort deed of juist de dagen ellenlang bleef rekken. Meer dan eens kwam ze als zegen en evenveel, heelde ze de wonden die ze maakte. In zekere zin is dit boek ook een reis door de tijd. In twee-en-vijftig verhalen lees je een aantal van de ervaringen die ik opdeed in mijn tijd als Uitvaartverzorgster. In elk verhaal is een kleine les besloten die mij anders naar het leven liet kijken.

In deze lessen, ligt ook mijn persoonlijke groei. Want gaandeweg leerde ik ook een schaduwzijde van mijn prachtige vak kennen. Mijn schaduwzijde vertel ik daarbij, voor elke collega zal dat weer anders zijn. Voor mij veranderde mijn verlangen om van betekenis te zijn in een druk om alles perfect te doen, altijd en overal, voor iedereen. Een onmogelijke combinatie, al weerhield die wetenschap mij er niet van het te proberen.

De grootste vreugde vond ik in het delen in de vele levensverhalen van families en hun overleden dierbaren. Mijn hart danste in het rond als ik hier woorden aan mocht geven in mooie toespraken en persoonlijke ceremonies. Tegelijk huurde ik voor families steeds vaker uitvaartspreekers in die deze rol op zich namen. Ik zag het grote effect dat zij op de families hadden. Waar ik mij veelal richtte op het organiseren en regelen van de uitvaart, vonden zij de ruimte om de levensverhalen met aandacht te vertalen naar een liefdevolle ceremonie. Hierdoor werd het afscheid nog intiemmer, nog persoonlijker en de families oneindig dankbaar.

Ineens, was er nog iets mooiers dat ik kon doen. Iets, waar ik intens van genoot en waar ik volgens anderen ook nog eens goed in was. Schrijvend en sprekend bleek ik het talent te hebben mensen in het hart te raken. Toen ik er eindelijk voor open stond om dit besef toe te laten, voelde ik niet de ruimte om er volledig naar te handelen. En daarmee begon opnieuw het volgen van mijn hart. Naast de twee-en-vijftig verhalen en bijzondere lessen, zal dit boek je dan ook meenemen in deze persoonlijke reis. Van de euforie van mijn begintijd als Uitvaartverzorger, tot het zien van mijn schaduwzijde, het ontmoeten van mijn dromen en het onvermijdelijke gevolg.

Elke ervaring kwam tot stand door de vele bijzondere mensen die ik tijdens deze reis heb ontmoet. Zij hebben mijn hart verwarmd met hun vertrouwen. Op geen enkele manier wil ik hen tekort doen door dit beschamen. De verhalen in dit boek zijn dan ook zo geschreven dat ze niet zijn te herleiden tot families of overledenen. Dat betekent dat ik soms gebeurtenissen heb gecombineerd, uitvergroot, feiten heb veranderd of dingen geromantiseerd om te zorgen dat hun privacy is gewaarborgd. In dit boek lees je mijn beleving en interpretatie van de gebeurtenissen, evenals de betekenis die ze voor mij hebben gehad. Want zo bedoeld als ik voor mijn families van betekenis wilde zijn, zo onbedoeld waren zij dat voor mij. Ze hebben mijn leven veranderd en daarvoor ben ik ze oneindig dankbaar.

1. Woorden in overvloed

De cursor op mijn scherm knippert. Het zwarte streepje roept om woorden en ik lijk niet in staat om ze te geven. Morgen is het afscheid van Tom en ik probeer een speech voor te bereiden. Steeds opnieuw draaien mijn gedachten rond het verdrietige verhaal van zijn overlijden.

Vijf dagen eerder overleed hij plotseling. Zomaar. Hij ging even op de rand van het bed zitten omdat zijn armen zo tintelden. Zijn vrouw Mariska spoorde hem aan om te liggen en onder wat protest liet hij zich achterover vallen op zijn kussen. 'Ik voel het al weg trekken, Maris' zei hij nog en draaide op zijn zij. Mariska wreef hem geruststellend over zijn rug, terwijl hij het onaangename gevoel weg ademde.

'Blijf jij maar lekker liggen vandaag, dan ga ik je eens flink verwennen. Dat heb je wel verdiend' had ze hem de volgende ochtend liefdevol toegesproken. Tom reageerde niet en Mariska besloot hem te laten. Het was een stressvolle periode voor hen geweest en Tom had de laatste tijd wel vaker vreemde klachten. Rust zou hem goed doen, daar was ze van overtuigd. Ze streek over zijn levenloze rug, stond op en verliet de kamer op haar tenen. Zachtjes sloot ze de deur om geen dromen te verstoren.

Ze rommelde in huis alsof deze dag niet anders was dan alle andere dagen. Kerst was in aantocht en ze had net het huis flink versierd. Overal was gezelligheid om haar heen. Tom had haar nog complimenten gegeven over hoe ze er elk jaar zo'n feest van maakte. Een topvrouw, dat was ze voor hem. Een topvent, dat was hij voor haar.

In de keuken maakte ze een uitbundig ontbijt en uit goede zin heeft ze ergens nog geneuried. Het zou een mooie kerst worden. Dat hadden ze samen besloten. Ze haalde alles uit de kast om hem te verwennen. Pakte een dienblad, versierde het feestelijk en vulde het rijkelijk, met als laatste een eierdopje met een eitje. 7 minuten gekookt, precies zoals hij het lekker vond.

Op lichte voeten ging ze terug naar boven. Tom gaf nog steeds geen kik en voorzichtig kwam ze dichterbij. Bij het voeteneind bleef ze staan. 'Tom, lieverd, ik heb wat lekkers voor je gemaakt.' Het bleef angstvallig stil. 'Tom?' zei ze dringender en liep naar zijn kant van het bed. Haar handen omklemden het dienblad als een stuk drijfhout waarmee ze op drift was geraakt. 'Tom!' gilte ze het uit. Zonder het zelf door te hebben, zette ze het dienblad netjes op zijn nachtkastje en begon aan hem te schudden. 'Tom! Nee, nee! Je bent dood! Nee, Tom! Dat kan niet! Dat kan niet!'

Elke keer als Mariska me dit stukje van haar verhaal vertelt, krijg ik kippenvel en ook nu reageert mijn huid op de paniek die ze voelde. De ambulance kwam gelukkig met spoed. Ze probeerden Tom te reanimeren en het leven terug te brengen in zijn hart. Het baatte niet.

Mariska had bij hem gezeten en zijn hand vastgehouden tot mijn collega's hem kwamen halen. Wat haar betreft was haar hart net zo koud geworden als dat van hem. Haar gedachten, net zo leeg. Behalve één. Had ik dit kunnen voorkomen? Had ik dit kunnen voorkomen? Had ik dit kunnen voorkomen?

Net als zovelen wilde ik die vraag voor haar beantwoorden. Het was alsof ze de woorden niet hoorde, terwijl de vraag zich in haar hoofd bleef herhalen. Het geknipper van mijn cursor volgt hetzelfde onuitstaanbare ritme. De gedachte bekruipt me dat er niets is te zeggen om haar leed te verzachten. Dat er zo vaak geen woorden zijn om recht te doen aan een verlies. Toch voel ik met heel mijn hart de drang om het te blijven proberen. Het is mijn drijfveer, de pen waarmee ik schrijf. Ik wil recht doen aan de mensen tegenover mij en hun schoonheid uitlichten. Mijn hart namens hen laten spreken en recht doen aan de liefde. Het besef overweldigt me. Ineens laat het verhaal van Tom zich typen in een tempo dat de cursor maar net bij kan houden. Net als liefde, blijk ik woorden te hebben in overvloed.

23. Een klein beetje ongehoorzaamheid

'Ze wilde geen muziek, hè?' Mijn collega klinkt onzeker, het is ongebruikelijk dat er tijdens een afscheid geen muziek klinkt. Ik knik en denk terug aan het moment dat ik Monique ontmoette. Haar lange grijze haren hingen sluik langs haar gezicht en haar fel blauwe ogen keken mij argwanend aan. In haar keurige roze pyjamajurk zat ze rechtop in het tijdelijke, in hoogte verstelbare bed. Monique telde momenten, geen dagen.

'Ik wil het graag goed geregeld hebben.' Ze drukte het me meerdere malen op het hart. 'Het lijstje met namen van mensen die mogen komen ligt al klaar. Houdt u er rekening mee dat het daar bij blijft. Let er op dat er geen, ik herhaal, géén muziek gespeeld wordt en geen gezapige toespraken komen. O, en maakt u er ook notitie van dat ik geen bloemen op mijn kist wens. Aan die charade wil ik niet meedoen.' Ik schreef haar woorden zorgvuldig op en verwonderde mij over de felheid ervan. 'Wel graag een kopje thee met een koekje, ik wil dat de dames goed verzorgd worden.' Ze had haar relaas mild afgesloten, maar was mij onverminderd kil, met haar armen over elkaar, aan blijven kijken.

Nu sta ik met mijn collega in de ruimte waar het informele afscheid plaatsvindt en brengen we zorgvuldig haar wensen ten uitvoer. 'Ik ga naar de dames, zorg jij dat de thee en koekjes klaar staan?' Mijn collega knikt en knipoogt 'komt goed hoor, Linda.' Ik lach en haal verontschuldigend mijn schouders op. Daar was hij weer even, de pietje precies in mij, die voor elk afscheid dingen honderd keer checkt om te zorgen dat ècht alles loopt zoals afgesproken. Zoals meestal, is dat laatste gelukkig ook nu weer het geval.

Vijf dames met grijze haren en kleding in alle kleuren van de regenboog staan al geduldig te wachten. Ze glimlachen wanneer ze mij zien. 'Mogen we al naar Monique?' vraagt een dame met een rode roos in haar haren. 'Jazeker, als jullie zover zijn mogen jullie mij volgen!' Er wordt een mand met bloemblaadjes van tafel gepakt en een geruis van kleding en getik van kordate hakjes volgt mij naar de rouwkamer.

'Hè bah, wat is het stil' merken ze op als we binnen komen. De dame met de roos in haar haren lacht. 'Dat heeft die kleine brompot vast gedaan om ons te pesten.' Arm in arm vinden ze hun plek rondom de uitvaartkist. Eén van hen pakt voorzichtig de stil geworden hand van haar vriendin en knijpt er zachtjes in. 'Goh, wat is ze koud' zegt ze vooral tegen zichzelf. Een ander strijkt over Moniques grijze haren. 'Eindelijk heb je rust, lieverd.'

Wanneer ik weg wil gaan, word ik tegen gehouden door de dame met de mand vol bloemblaadjes. 'Wacht even.' Ze klinkt zacht en kijkt me vragend aan. Ik glimlach en pak de mand van haar over. Met twee handen neemt ze een grote schep kleurige blaadjes van alle soort. Een paar glippen er tussen haar vingers door en vallen vederlicht naar de grond. Ze stapt erlangs en wordt liefdevol toegeknikt door haar vriendinnen. Met een sierlijk gebaar strooit ze de bloemblaadjes één voor één uit over haar vriendin. 'Je had wel gezegd, geen bloemen op je kist, maar niets over bloemen in je kist. Je zou ons dit kleine beetje ongehoorzaamheid vast vergeven hebben.'

Om de beurt strooien zij met de blaadjes en delen verhalen, hun ogen gevuld met warmte en liefde. Ze lijken allemaal zo anders dan de vrouw die ik heb ontmoet en ik wilde dat ik haar had gezien zoals haar vriendinnen haar omschrijven, groots, zacht, creatief, grappig, liefdevol, nieuwsgierig, sterk en o zo eigenwijs. Een heel eigenzinnige mix van eigenschappen, net als alle kleuren waarmee ze nu zachtjes toegedekt raakt.

Als de mand leeg is werpen ze hun vriendin een kushand en verlaten de ruimte. De dame met de roos geeft mij een ferme handdruk en bedankt voor het organiseren van Moniques sobere

wensen. 'Weet u, er zouden toch geen woorden mooi genoeg of muziek meeslepend genoeg geweest zijn om Monique recht te doen.' Gearmd verlaat het kleurrijke gezelschap het uitvaartcentrum. Met een glimlach kijk ik hen na en denk weer aan mijn ontmoeting met hun raadselachtige vriendin. We zijn altijd zoveel meer dan onze buitenkant doet vermoeden.

50. Vasthouden aan vertrouwen

Voor de zoveelste keer deze week strijkt ze de haren uit zijn gezicht en buigt voorover. Een warme kus belandt op zijn koude voorhoofd, een traan blijft glinsterend achter op zijn wang. Ze deipt hem weg met een ouderwets katoenen zakdoekje dat is voorzien van hun initialen. Een restant van hun bruiloft, ruim 50 jaar geleden. Zorgvuldig vouwt ze het kleinood weer op en steekt het bij zich voor het grote verdriet dat nog staat te wachten.

Vandaag is de eerste keer dat ik mevrouw Vermeer ontmoet. Eén van mijn collega's regelde de uitvaart voor haar man. Ik mag er vandaag voor zorgen dat het afscheid precies zo ten uitvoer wordt gebracht. We spraken elkaar al wel een keer aan de telefoon, waar de toon voornamelijk zakelijk was geweest. Ze had er wel vertrouwen in dat het goed zou komen en daarmee was de kous af.

Ze schuift de robuuste donkerhouten stoel weer aan en zakt langzaam neer op het platgezeten kussentje dat de stoel nog enigszins comfortabel doet ogen. Ik stel me zo voor hoe ze hier de afgelopen week de meeste van haar uren heeft doorgebracht. 'We hebben geen kinderen.' Ze laat direct haar grootste litteken zien en kijkt me sluiks aan om de impact te meten. 'Oh' breng ik uit en nodig haar verhaal uit met mijn ogen. Met een diepe zucht wendt ze zich weer tot haar man. 'Tja, je hebt het niet altijd voor het zeggen in het leven.'

Zoals zo vaak is de klok weer de enige die van zich laat horen. Als handlanger van de tijd probeert hij er steeds weer aan te herinneren werk te maken van onze dromen. Haar terloopse

opmerking heeft me nieuwsgierig gemaakt. Ik denk aan mijn eigen onvervulde wens om me meer te richten op het vertolken van levensverhalen. Opnieuw voel ik me opgejaagd en schuif heen en weer op de stoel. Mevrouw Vermeer moet mijn onrust gevoeld hebben. 'Het was onze grootste wens.' Ze klinkt zacht. 'Toen we net getrouwd waren, voelde het heel vanzelfsprekend dat er een kindje zou komen. Maar al snel bleek dat dat helemaal niet zo vanzelfsprekend was.' Ze kijkt me aan alsof ze al mijn mogelijke oordelen de mond wil snoeren. 'We hebben alles geprobeerd. We

bleven vertrouwen dat het wel goed zou komen. En dat deed het ook, alleen niet op de manier die we hadden verwacht.'

Met de nodige inspanning gaat ze staan en strijkt weer over de haren van haar man. 'Door het werk van Jacques reisden we de hele wereld over en zagen de mooiste plekken die voor veel mensen nog steeds onbekend zijn. Daar had helemaal geen kindje bij gepast. Ik weet ook niet of er geen kindje kwam omdat we gingen reizen of dat we gingen reizen omdat er geen kindje kwam.' Ze klinkt ver weg. 'Hoe dan ook, het gaf de dagen een andere zin en een ander soort vertrouwen. We wisten dat, wat er ook zou gebeuren, we het wel zouden redden samen. Dit is voor het eerst dat er geen samen meer is en ik weet het even niet zo goed.' Ze kijkt me aan, alsof ze hoopt dat ik een antwoord heb. Ik prevel iets begripvol en vul mijn blik met alle warmte en compassie die ik kan vinden.

'Ja, je hebt gelijk' zegt ze, alsof ik in plaats daarvan iets wereldwijs heb gezegd. 'Het is weer een kwestie van vertrouwen. Ik weet dat het wel weer goed gaat komen, dat heeft het altijd gedaan. Goh, ik kan u verhalen vertellen van onze reizen dat het weleens anders leek uit te pakken, maar waar we dan toch achteraf lachend op terug konden kijken.' Ze glimlacht. 'We zijn toch altijd maar gezegend geweest met de beschermengeltjes die zich over ons ontfermden.'

Ze buigt zich voorover en streelt voor de verandering zijn wang. 'Ja, Jacques, ik ga het nu alleen doen. Wil jij me af en toe een beetje op weg helpen als mijn liefste beschermengeltje?' Terwijl het antwoord uitblijft, lijkt ze toch wat te verzachten. De kous is weer af. Als je vasthoudt aan vertrouwen, komt het altijd goed. De gedachte doet ook mij verzachten. Mijn onrust is niets anders dan de wens mijn droom geboren te laten worden. Ik kan nooit vantevoren weten hoe dat uitpakt, zoals ook meneer en mevrouw Vermeer zichzelf later op hele andere plekken terugzagen. De kans dat het nog mooier wordt dan ik me voorstel, bestaat evengoed. De beschermengeltjes op mijn schouders beginnen te jubelen, zij zijn er klaar voor en ik, steeds een beetje meer.